

Міжнародна наукова конференція «Методологічні проблеми правової науки»

13–14 грудня 2002 р. Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого спільно з Академією правових наук України провели у м. Харкові міжнародну наукову конференцію «Методологічні проблеми правової науки».

У роботі конференції взяли участь учені провідних наукових установ та навчальних закладів України: Академії правових наук України та її установ, Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, Інституту держави і права імені В. М. Корецького Національної академії наук України, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Одеської національної юридичної академії, Львівського національного університету імені Івана Франка, Донецького національного університету, Національної академії внутрішніх справ України, Національного університету внутрішніх справ МВС України, Прикарпатського університету імені Василя Стефаника та ін.

Відкрив конференцію голова оргкомітету, ректор Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, президент АПРН України, академік НАН України **В. Тацій**, який відзначив важливість проведення подібної, вже другої, конференції в світлі ініційованої Президентом України реформи політичної системи України, євроінтеграційних процесів України.

З привітанням до учасників конференції звернувся голова Харківської міської ради **В. Шумілін**.

На пленарному засіданні виступили:

– ректор Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, президент АПРН України, академік НАН України **В. Тацій**, який у доповіді «Методологічні проблеми правової науки на етапі формування правової, демократичної, соціальної держави» висвітлив завдання юридичної науки на сучасному етапі українського державотворення, серед яких чільне місце посідають розробка ефективних механізмів і юридичних засобів раціонального поєднання суспільних та особистих інтересів; удосконалення понятійного апарату правової науки; участь юридичної науки у пошуках найбільш ефективної системи організації державної влади, втілення ініційованої Президентом України реформи політичної системи; формування спільного європейського науково-дослідницького простору;

– доктор історичних наук, професор, академік АПРН України, віцепрем'єр міністр України **Д. Табачник**, який у доповіді «Міжнародно-правові засади формування зовнішньої політики України (концептуальний аспект)»

зазначив, що повноти дослідження державно-правових явищ неможливо досягнути при врахуванні лише внутрішніх чинників, що на них впливають. Необхідно встановити зв'язок цих явищ із зовнішніми чинниками. Далі доповідач докладно висвітлив становлення і розвиток зовнішньої політики України, акцентував на важливості конституційних положень, які визначають принципи зовнішньополітичної діяльності України, виклав свої міркування з приводу втілення на практиці означених принципів;

— доктор політичних і юридичних наук, професор, Державний секретар Міністерства освіти і науки України **В. Журавський**, який у доповіді «Правові засади становлення та розвитку юридичної освіти в Україні» звернув увагу на недостатню насиченість органів державної влади і місцевого самоврядування висококваліфікованими юристами, зупинився на принципах універсальності вищої юридичної освіти, висвітлив проблеми та тенденції в сучасній вищій юридичній освіті, наголосив на необхідності її трансформації на основі науково обґрунтованої програми та висловив пропозиції щодо поліпшення юридичної освіти;

— доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент АПрН України, Державний секретар Міністерства юстиції України **А. Заєць**, який у доповіді «Імплементация в національне законодавство України Європейської Хартії місцевого самоврядування: питання методології» зосередив увагу на методологічних проблемах втілення Україною Європейської Хартії місцевого самоврядування;

— доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри конституційного права України Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, академік АПрН України **Ю. Тодика**, який у доповіді «Порівняльно-правовий метод дослідження в науці конституційного права» наголосив на гостроті питання щодо методології державно-правових досліджень, висловився за збереження діалектичного підходу в дослідженні державно-правових явищ, значну увагу приділив висвітленню порівняльно-правового методу конституційно-правових досліджень;

— доктор юридичних наук, професор кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка, член-кореспондент АПрН України, завідувач львівської лабораторії прав людини **П. Рабінович**, який у доповіді «Проблеми трансформації методології вітчизняного правознавства: досягнення, втрати, перспективи» зупинився на методологічних зрушеннях, що відбулися і відбуваються у вітчизняному загальнотеоретичному право-державознавстві, та охарактеризував сучасні тенденції у зміні об'єкта і предмета загальнотеоретичної юриспруденції: антропологізацію, глобалізацію та деформалізацію;

— доктор юридичних наук, професор кафедри теорії держави і права Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, академік АПрН України **М. Цвік**, який у доповіді «Сучасне праворозуміння — методологічна основа правової науки» звернув увагу на важливість існування науково обґрунтованого і перевіреного практикою праворозуміння, на основі характеристики найбільш істотних проявів права дав його визначення як міри свободи і рівності, яка в основному складається в процесі су-

спільних відносин, що постійно повторюються, відповідають потребам суспільного розвитку та панівним уявленням про справедливість і визначаються, схвалюються та охороняються державою;

– доктор юридичних наук, професор, академік АПрН України, проректор з наукової роботи Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого **М. Панов**, який у доповіді «Проблеми формування понятійного апарату юридичної науки» зупинився на методологічних проблемах формування понятійного апарату юридичної науки, наголосив на важливому методологічному значенні чіткості, ясності, однозначності понять для розвитку юридичної науки, правозастосовної практики.

– доктор юридичних наук, професор, директор Інституту законодавства Верховної Ради України, віце-президент Академії правових наук України, академік АПрН України **О. Копиленко**, який у доповіді «Деякі методологічні аспекти наукового забезпечення законодавчого процесу» значну увагу приділив розкриттю проблем законотворення, акцентував на необхідності розробки програми науково-правового забезпечення законодавчого процесу в Україні на найближчий час і перспективу та навів концептуальні положення цієї програми, висловив свої рекомендації щодо науково-правових засад законодавчого процесу;

– доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, академік АПрН України **Н. Кузнєцова**, яка зупинилася на деяких концептуальних засадах проекту нового Цивільного кодексу України. Вона відзначила, що його розробники виходили із єдності регулювання усіх особистих немайнових та майнових відносин, заснованих на юридичній рівності, вільному волевиявленні та майновій самостійності їх учасників, що за своєю сутністю є цивільними відносинами. Тому невиправданими є як вилучення з проекту ЦК Книги «Сімейне право», так і спроба прийняти окремий Господарський кодекс. На її думку, важливе методологічне значення для цивільно-правових досліджень у сфері договірних відносин має вирішення у ЦК питання про співвідношення актів цивільного законодавства і договору.

– доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент АПрН України, заступник директора Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України **В. Погорілко** у доповіді «Методологічні проблеми науки конституційного права» значну увагу приділив розкриттю змісту функціонального та діяльнісного методів пізнання державно-правових явищ, які раніше не були характерними для наукових досліджень, а набули поширення в останні роки.

Розгляд основних проблем, поставлених на пленарному засіданні конференції, був продовжений у п'яти секціях:

Секція №1 «Світоглядні та методологічні проблеми правових досліджень» розпочала роботу із заслуховування доповіді доктора філософських наук, професора **О. Данільяна**, який означив теоретико-методологічні проблеми становлення української державності, зосередив увагу на важливості опрацювання нових методів, що знаходяться на стику різних суспільних наук. Член-кореспондент АПрН України професор **О. Скакун** запропонувала провести узагальнення та систематизацію чинних в українському законодавстві термінів, за результатами яких ви-

дати Словник юридичних термінів. Головний учений секретар АПРН України, член-кореспондент АПРН України **О. Петришин** зазначив, що засноване на конфлікті суспільних інтересів право в умовах демократизації суспільства має розглядатися не тільки як державно-владний, а й як соціальний інститут, і тому правознавці повинні більше уваги приділяти аналізу співвідношенні права з суспільством, не обмежуючи предмет дослідження вузькоюридичною проблематикою. Доктор юридичних наук, професор **Г. Радько** (Росія, м. Москва) зупинився на питаннях праворозуміння, зазначивши, що це важливе і актуальне питання завжди забарвлене політичними міркуваннями, які неминуче призводять до етатизму. Він обґрунтував думку про необхідність більше уваги приділяти розробці теорії соціальної держави, поширювати загальносоціальну сутність права.

Доктор соціологічних наук, професор **Л. Герасіна** акцентувала увагу присутніх на значному потенціалі конфліктологічного підходу в збагаченні методології правознавства, необхідності ширше використовувати наукові підходи інших суспільних наук, можливості поєднання сумісних і несумісних методів пізнання. Член-кореспондент АПРН України, доктор юридичних наук, професор **О. Коцюба** (м. Київ) наголосив на важливості ширше використовувати методологічні надбання як сучасних, так і стародавніх дослідників. Він поставив питання про необхідність розробки системи методологічних підходів для студентів і аспірантів юридичних вузів. Кандидат юридичних наук, доцент **Є. Бурлай** (м. Київ) відмітив заформалізованість сучасної юридичної методології, важливість гармонізації змісту і форми наукових досліджень, охарактеризував існуючі розбіжності змісту і форми та вказав шляхи їх усунення, висвітлив проблеми застосування юридичних фікцій, запропонував шляхи вдосконалення юридичної термінології. Доктор філософських наук, професор **В. Титов** повідомив про спроби концептуалізації виразу «правове поле» з використанням фізикалістського підходу, який, на його думку, є метафоричним, припустимим для застосування на рівні інтелектуального експерименту в будь-якій науці, в тому числі юридичній. Доктор юридичних наук, професор **В. Гайворонський** зазначив, що складовою частиною методології правознавства є теоретико-понятійний апарат, який в умовах сьогодення піддається переосмисленню. «Продуктивність» наукового поняття залежить від того, наскільки достовірно воно визначає свій предмет в умовах практики застосування нормативного матеріалу та сучасного стану розвитку науки. Кандидат юридичних наук, доцент **В. Ткаченко** зупинився на характеристиці співвідношення понять «право», «законність», «правопорядок», відзначив, що розмежування цих понять у теоретичному плані є методологічною вимогою, оскільки воно дає можливість ефективно досліджувати кожне з цих явищ. Кандидат філософських наук, доцент **А. Сердюк** визначив кілька моделей взаємодії соціологічного і юридичного підходів у сучасному правознавстві, а саме: редуцціонізм, взаємодію на основі «принципу додатковості», концепцію «подвійної модальності права» та «постмодерністський проект». Кандидат філософських наук, доцент **С. Максимов** охарактеризував методологічні засади правової антропології, зазначивши, що антропологічне обґрунтування права визначає дескриптивні умови застосування політичної справедливості, пов'язані з людською природою. Кандидат філософських наук

Л. Шенгерій (м. Полтава) зупинилася на методологічних засадах взаємозв'язку логіки і права, підкресливши актуальність та важливість застосування логіко-філософських методів у правознавстві, що допомагає зрозуміти сутність права, його зміст та закладені в ньому принципи. Директор Центру порівняльного права при Міністерстві юстиції України, кандидат юридичних наук, доцент **С. Шевчук** зазначив, що Україна, ратифікувавши Європейську конвенцію про захист прав та основних свобод людини, вступила в якісно новий етап правової реформи, котрий полягає в адаптуванні європейських і загальносвітових правничих цінностей на український ґрунт, що здебільшого втілюється у прецедентному праві Європейського Суду з прав людини. Кандидат юридичних наук, доцент **О. Дашковська** відмітила, що уявлення про гендерні ролі чоловіка і жінки є результатом фактичних суспільних відносин і повинні комплексно вивчатися правознавцями для своєчасного та ефективного правового регулювання; застосування гендерного підходу в державно-правових дослідженнях є необхідною умовою сучасних наукових досліджень. Кандидат юридичних наук, доцент **В. Сухонос** повідомив про методологічні проблеми дослідження монархічної форми правління. Кандидат філософських наук, доцент **О. Литвинов** (м. Луганськ) висловив свої міркування методологічного характеру щодо світоглядних основ природного права. Магістрант Львівського національного університету імені Івана Франка, заступник голови комітету Верховної Ради України **Н. Савчук** зупинилася на особливостях застосування герменевтичного підходу в правових дослідженнях. Здобувачка НЮА України **М. Хаустова** акцентувала увагу присутніх на методології процесу творення національної правової системи України.

Секція № 2 «Методичні проблеми державно-правових досліджень» розпочала роботу з виступу судді Конституційного Суду України, доктора юридичних наук, члена-кореспондента АПрН України **В. Тихого**, який звернув увагу на вихідне, методологічне значення теоретичних засад Конституції України для широкого кола правових досліджень. Вища юридична сила Основного Закону в поєднанні з високим ступенем абстрактності та ідеологічною загальнопринятістю його приписів дає можливість забезпечити спільний загальнодемократичний вектор досліджень у всіх без винятку галузевих науках. Директор НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України, член-кореспондент АПрН України, професор **Ю. Битяк** порушив методологічні питання науки адміністративного права і проаналізував проблеми, пов'язані з визначенням предмета адміністративного права і методу адміністративно-правового регулювання в умовах становлення ринкових відносин, акцентував увагу на проблемі застосування такої форми діяльності органів виконавчої влади, як адміністративний договір. На його думку, слід зламати стереотип радянського адміністративного права, коли управлінські відносини регламентувалися переважно через упорядкування діяльності органів виконавчої влади, і зорієнтувати вітчизняне законодавство на регулювання цих відносин у контексті захисту прав та інтересів громадян, виходячи з конституційного принципу вищої соціальної цінності людини. Професор **Б. Ольховський** висвітлив низку проблем методології дослідження шляхів удосконалення місцевого самоврядування в Україні, зосередивши увагу на питаннях зміцнення його матеріально-фінансової

основи. Ефективне вирішення суспільних справ на всіх рівнях може бути забезпечене лише за умови балансу між обсягами загальнодержавного та місцевих бюджетів і обсягом повноважень, покладених на відповідні органи державної влади та місцевого самоврядування. Кандидат історичних наук, доцент **С. Лукаш** проаналізував розвиток конституційно-правового регулювання статусу політичних партій в Україні у ХХ ст., звернувши увагу на роль історико-правового методу в дослідженні політико-правових явищ. Інституціоналізація політичних партій в Україні передбачає врахування не тільки зарубіжного досвіду, а й вітчизняних історичних традицій. Кандидат юридичних наук, доцент **С. Серьогіна**, розглядаючи проблематику реформування вітчизняної форми правління, констатувала той факт, що наявні на сьогодні класифікації форм правління переважно застаріли і не враховують змін, що відбулися у політико-правовій практиці протягом останніх 50-ти років, а тому мають бути переглянуті на сучасній методологічній основі. Було запропоновано шляхи вдосконалення форми правління в Україні. Кандидат юридичних наук **Ф. Веніславський** розкрив методологічні засади дослідження проблем функціонування інституційної системи України, особливо на її вищому, політичному рівні. Стабільність цієї системи залежить насамперед від збалансованості повноважень між парламентом, главою держави та урядом. На думку кандидата юридичних наук, доцента **П. Любченко**, необхідно вдосконалити систему управління на місцевому рівні з точки зору розподілу функцій і повноважень місцевих рад і місцевих державних адміністрацій, визначення компетенції територіальних громад та їх органів із застосуванням принципу субсидіарності. З цієї метою доцільно розробити розгорнуту програму державного будівництва та місцевого самоврядування, спрямовану на вдосконалення правових, територіальних та матеріально-фінансових основ діяльності органів місцевого самоврядування. Кандидат юридичних наук **Д. Лук'янець** звернувся до методологічних аспектів дослідження проблем теорії адміністративної відповідальності, стверджуючи, що ключовим моментом при її відмежуванні від інших видів юридичної відповідальності є процедура, порядок застосування відповідних стягнень. З огляду на цей критерій логічно пояснюється найбільш поширений на сьогодні поділ юридичної відповідальності на види. Кандидат юридичних наук, доцент **О. Тарасов** особливу увагу приділив методологічній тематиці науки міжнародного права, зокрема висловив свої міркування щодо обсягу предмета міжнародного права, необхідності відокремлення різних галузей міжнародно-правової науки і окремого викладання міжнародного морського, економічного, міжнародного кримінального, європейського права тощо.

Секція № 3 «Методологічні проблеми цивільно-правових досліджень» розпочала роботу з доповіді члена-кореспондента АПРН України, професора **М. Сібільова**, який звернув увагу на методологічне значення теоретичних засад Конституції України для визнання найвищою соціальною цінністю держави людини та забезпечення її прав і свобод шляхом створення нормативних засад поділу права на приватне і публічне. Проект нового Цивільного кодексу — кодексу приватного права доповідач розглядає як соціальні регулятори поряд з актами цивільного законодавства — договорами. Договір — це універсальний правовий засіб, форма вираження права. Академік АПРН

України, доктор юридичних наук, професор **В. Луць** висвітлив низку проблем методології дослідження договірного права в новому ЦК України, наголосивши на тому, що закріплена в ньому система договірного права є відображенням єдності і диференціації договірних відносин, і як цілісна, але динамічна система, вона має вдосконалюватися відповідно до потреб розвитку суспільства. Кандидат юридичних наук, доцент **Р. Шишка** підкреслив значення якості підготовки спеціалістів вищої школи для вирішення питань, що стоять перед наукою, зокрема питань методології. Кандидат юридичних наук, доцент **О. Ісаєнкова** (Росія, м. Саратов) підкреслила, що саме метод історизму допомагає з'ясувати інтеграційні процеси, які відбуваються в сучасному праві, механізм взаємодії його галузей. Цей метод своєю метою має створення досконалої моделі системи права. Кандидат юридичних наук, доцент **С. Приступа** підкреслив значення для методології діалектичного методу пізнання, наголосивши на тому, що система права — це не статичне утворення, і що завдання сучасних дослідників полягає не тільки у вивченні перега та недоліків сучасного законодавства і законодавства минулих років, а й в розробці шляхів розвитку правових понять, що вивчаються. Доктор юридичних наук, професор **І. Спасибо-Фатєєва** звернула увагу на методологічні проблеми висвітлення поняття корпоративного управління та його взаємозв'язку з корпоративним правом і правом акціонерним. Доктор юридичних наук, професор **І. Жилінкова** висвітлила методологічні поняття науки цивільного і сімейного права у зв'язку з угодженням норм Сімейного кодексу України, який набуває чинності з 1 січня 2003 р. за відсутності нового ЦК України. Кандидат юридичних наук, доцент **В. Яроцький** наголосив на значенні методологічних засад дослідження місця і ролі цінних паперів у механізмі цивільно-правового регулювання. Кандидат юридичних наук, доцент **В. Ігнатенко** підкреслив значення для досягнення цілей цивільно-правових досліджень наукою цивільного права методів системного аналізу та порівняльного правознавства. Кандидат юридичних наук, доцент **І. Пучковська** висвітлила низку проблем методології дослідження розвитку іпотечного кредитування в Україні в сучасний період. Аспірант **Р. Сидельников** наголосив на методологічних проблемах самозахисту як форми захисту цивільних прав та інтересів. Кандидат юридичних наук, доцент **В. Борисова**, підбиваючи підсумки роботи секції, підкреслила, що методологія цивільного права — це філософське вчення про шляхи, способи, принципи, юридико-технічні методи пізнання і цінність практичної орієнтації досліджень або застосування їх результатів не повинна заступати собою значущість філософських вишукувань у праві.

Секція № 4 «Методологічні проблеми кримінально-правових досліджень» розпочала роботу із заслуховування доповіді члена кореспондента АПрН України, доктора юридичних наук, професора **Ю. Бауліна**, в якій він підкреслив необхідність приділення значної уваги методу правового регулювання, бо саме метод, залежно від його природи (диспозитивний чи імперативний), визначає поділ права на публічне і приватне. Цей поділ є об'єктивним, принциповим та фундаментальним. Зазначені сфери права мають різні режими та засоби правового регулювання, тому їх необхідно враховувати при проведенні досліджень, оскільки кримінальне право як галузь

є публічним правом, а КК України як нормативно-правовий акт включає норми різних галузей права. Член-кореспондент АПрН України, доктор юридичних наук, професор **В. Борисов** зосередив увагу на визначенні чинників, гетерогенна сукупність яких є достатньою для пояснення існування та вдосконалення кримінально-правових норм, що охороняють певні суспільні відносини, декриміналізації якихось з них або прийняття нових. Аналіз зазначених чинників було використано при структуруванні нового КК України, формулюванні більшості норм, що увійшли до розділу «Злочини проти безпеки виробництва». Академік АПрН України, доктор юридичних наук, професор **А. Закалюк** зупинився на визначенні положень, які становлять методологічні засади концептуального бачення розвитку кримінологічної науки на початку ХХІ ст. Він підкреслив, що кримінологія самостійно та у взаємодії з іншими науками має реалізувати всі основні функції наук, у тому числі загальнопізнавальну, включаючи теоретико-методологічну і аналітичну, а також політичну, ідеологічну, соціокультурну, світоносну, прогностичну, конструктивно-проектантську і безпосередньо прикладну. Сучасним питанням наукового пізнання присвятив свою доповідь член-кореспондент АПрН України, доктор юридичних наук, професор **М. Даньшин**. Виходячи з наявності двох рівнів методології: загального та окремого (галузевого), він підкреслив, що останній здійснює добір із загальнометодологічного арсеналу відповідних відправних і достатніх вихідних положень та їх застосування в процесі пізнання певного кола предметів, явищ і процесів. Тому про методологію кримінологічної науки можна говорити як про галузеву, яка використовує вихідні філософсько-діалектичні закони і категорії, її основні логічні принципи і прийоми, а також ті вимоги теорії пізнання, що необхідні і достатні для вивчення предмета кримінології, нових знань про нього. Як данину застарілим підходам у науковому пізнанні визнав посилання у наукових, зокрема дисертаційних, дослідженнях, на «діалектичний метод» доктор юридичних наук, професор **О. Костенко**. Він вважає, що діалектика є не самодостатнім методом наукового дослідження, а лише його засобом. У методології науки, в тому числі юридичної, вирішальну роль відіграє не засіб пізнання, одним з яких є діалектика, а принцип пізнання. До найважливішого з них доповідач відносить ідею природничого права. Виходячи з цього принципу, слід розробляти нову методологічну основу вітчизняної юридичної науки і кримінології — принцип натуралізму, або «принцип соціального натуралізму», значення якого полягає в тому, що він дозволяє уникнути волюнтаризму і утопізму, які приводять до антинаукових або псевдонаукових результатів. Використанню наукових категорій правової науки, які сприяють оптимальному вирішенню завдань, що виникають у судочинстві, присвятила свій виступ академік АПрН України, доктор юридичних наук, професор **В. Коновалова**. Однією з таких категорій є проблема версій — юридичної інтерпретації філософського поняття гіпотези. У сфері слідчо-судової діяльності пізнавальна функція версій обмежена комплексом правових приписів, які утворюють суворі межі для здійснення пізнання, гарантуючи додержання прав особи, демократичність судочинства. У своїй доповіді член-кореспондент АПрН України,

доктор юридичних наук, професор **В. Зеленецький** зробив спробу визначити функцію теорії боротьби зі злочинністю, під якою слід розуміти її призначення та виконувати нею теоретико-прикладні та інші спеціальні ролі, які проявляються в процесі її функціонування з метою пізнання загальних проблем боротьби зі злочинністю, перетворення на її основі одержаних знань про навколишню дійсність, позитивного вирішення комплексу правових, кримінологічних і виховних завдань суспільства. Характерною рисою сучасного розвитку криміналістики є формування загальної та окремих теорій, розробка та впровадження сучасних науково-технічних засобів та інформаційних технологій у практику боротьби зі злочинністю, підкреслив у своєму виступі член-кореспондент АПН України, доктор юридичних наук, професор **В. Шепітько**. Накопичення наукового знання час від часу призводить до зміни наукової парадигми криміналістики. Тому величезного значення набувають її методологічні основи, зокрема, філософські положення про єдність теорії і практики, взаємозв'язки і обумовленість, здатність матерії до відображення, вивчення явищ у розвитку, відповідність та інваріантність. У своєму науковому повідомленні доктор юридичних наук, професор **В. Журавель** сформулював п'ятирівневий підхід щодо методологічних основ криміналістичного прогнозування. Висновок доповідача полягає у визначенні методології криміналістичного прогнозування як системи ідей, принципів та правил побудови, перевірки та впровадження криміналістичних прогнозів. Характеристиці двох рівнів причинного зв'язку присвятила своє наукове повідомлення кандидат юридичних наук, доцент **Н. Ярмиш**. Причинний зв'язок неможливо зрозуміти ні в межах чистого онтологізму, ні відштовхуючись від гносеологічних уявлень. Тільки комплексне використання різноманітних критеріїв здатне реалізувати можливість осягнення причинного зв'язку. Кандидат юридичних наук, доцент **І. Самощенко** звернув увагу на те, що у чинному КК України є дев'ять видів самостійних загроз, які розміщені в різних розділах КК, що обумовлено особливістю їх родових об'єктів. Безпосереднім об'єктом посягання в них є особиста безпека, яка виходить у деяких випадках за межі загрози і тому не може бути використана для роз'яснення її об'єкта. Отже, загрози, передбачені декотрими статтями КК, належать до «двооб'єктних», а це підвищує суспільну безпечність вчиненого і потребує більш суворих заходів покарання. У своєму виступі суддя військової колегії Верховного Суду України **М. Пинчук** підкреслив, що виконання військовослужбовцями, цивільним персоналом Збройних Сил, іншими військовими формуваннями своїх завдань неможливе без належного рівня законності, правопорядку та військової дисципліни. Для кваліфікації діяння як військового злочину важливе значення має встановлення юридичних критеріїв, що характеризують суб'єкта військового злочину. З аналізу факторів, що негативно впливають на кримінологічне вивчення економічної злочинності, розпочав своє наукове повідомлення кандидат юридичних наук, доцент **О. Кальман**. Ураховуючи значну складність структури чинників, що визначають рівень і стан економічної злочинності, він запропонував для проведення кількісно-якісного аналізу економічної злочинності низку положень, які базуються на загальній теорії

системи. На необхідність більш широкого використання філософських категорій і понять у правових науках, зокрема у кримінально-виконавчому праві, яке нездатне тільки своїми засобами забезпечити створення понятійного апарату відповідної галузі права, звернув увагу доктор юридичних наук, доцент А. Степанюк. Необхідність узгодження загальносуспільних і приватних інтересів є визначальним при вирішенні питання про «питому вагу» публічного і диспозитивного у кримінально-процесуальній діяльності, підкреслив у своєму науковому повідомленні кандидат юридичних наук, доцент Л. Лобойко. Виключення або панування одного із методів (імперативного або диспозитивного) є недопустимим. Кандидат юридичних наук, доцент В. Шевич підкреслив, що методи наукового дослідження у криміналістиці не слід ототожнювати з методами практичної діяльності, які базуються на положеннях криміналістики. Вони розмежовуються за сферою застосування, завданнями та результатами діяльності. Разом з тим немає підстав і для їх повного протиставлення, оскільки і в практичній діяльності, і в науковому дослідженні можуть використовуватися одні й ті самі методи пізнання. На підвищення процесуальної самостійності експерта звернув увагу кандидат юридичних наук, доцент О. Моїсєєв. Він обґрунтував свій висновок тим, що суб'єкти доказування не мають можливості володіти усім спектром новітніх експертних технологій і тому нездатні вірно і повно формулювати питання експерту. Отже, доцільно, щоб сам експерт формулював такі питання. Кандидат юридичних наук, доцент Н. Сібільова визначила, що система права України являє собою складне системно-структурне утворення, в якому залежно від критерію класифікації можна виділити системно утворюючий блок «Судове право». Якщо для базових матеріально-правових галузей основною методологічною основою є предмет, метод правового регулювання і правовий режим, то для судового права основним методологічним інструментом є система принципів.

В роботі конференції плідно працювала *секція № 5 «Секція молодих учених»*.

**З урахуванням обговорення проблем, розглянутих
на міжнародній науковій конференції
«Методологічні проблеми правової науки»,
учасниками конференції прийнято такі рекомендації.**

**У сфері світоглядних і загальнометодологічних проблем
правових досліджень**

1. Дослідження методологічних проблем правознавства має бути зорієнтовано на об'єднуючі суспільство ідеї, такі загальноновизнані міжнародним співтовариством культурні і державно-правові цінності, як утвердження і захист прав людини, верховенство права і закону, принципи демократії та правової державності.

2. Українська правова наука має розвиватися на основі подальшого розвитку різних шкіл і напрямків, об'єднуючи при цьому зусилля науковців у

сфері як загальної теорії, так і філософії, соціології, антропології, аксіології права, правової синергетики тощо, активно використовуючи притаманні кожній з них методи дослідження соціальних реалій. Реабілітації і широкому використанню підлягає формально-логічний («догматичний») метод юридичного аналізу.

3. Науково-дослідницькій роботі належить базуватися на розумінні того, що збагачений новими поняттями і термінами понятійний апарат юридичної науки повинен:

3.1. Бути спрямованим на обґрунтування примату права перед державою, розкриття дії конституційного принципу верховенства права, пріоритету прав людини як найвищих соціальних цінностей.

3.2. Сприяти науковим дослідженням у справі подолання правового нігілізму, зростання рівня правосвідомості, формування позитивного іміджу української правової системи.

3.3. Активно долати однобічність у праворозумінні, що виражається як у позитивістському отождненні права і закону, так і в однобічному зведенні його виключно до природних прав людини, яке супроводжується доведенням непотрібності або необов'язковості їх закріплення в законодавстві, запереченнями або недооцінкою впливу державної влади на процеси утворення і функціонування права, що логічно може призвести до порушення закону, виправдання свавілля і руйнації режиму законності.

4. Ширше використовувати у пізнавальній діяльності здобутки таких наук, як герменевтика, соціопсихолінгвістика, синергетика, які дають можливість збагнути функціональні, адаптаційні, творчі державно-юридичні інструменти, механізми їх можливостей. При цьому методологічне оновлення вітчизняної юриспруденції не повинно сприяти нехтуванню всіма науковими розробками минулих років, насамперед тими усталеними напрацюваннями, які витримали випробування часом і підтвердили свою достовірність і практичну значущість.

5. Здійснювати подальший розвиток як першочергової теорії прав людини, яка може скласти ядро вітчизняної загальної теорії держави і права. При цьому важливо використовувати не тільки традиційні для теорії держави і права методи, а й методологічно значущі положення суміжних гуманітарних наук — культурології, етики, політології, психології, соціології, герменевтики та ін.

6. Основоположною методологічною установкою правової науки мають визнаватися проведення наукових досліджень у тісному зв'язку з юридичною практикою. У цьому аспекті її першочерговими завданнями слід визнати:

6.1. Пошук відповіді на низку актуальних питань, зокрема щодо принципів і форм організації ефективної системи державної влади, місцевого самоврядування, процесу законотворення, оптимального співвідношення публічно- і приватноправових методів регулювання, визначення шляхів підвищення ефективності правореалізації.

6.2. Пошук ефективної системи організації державної влади з урахуванням реалій перехідного періоду, напрацювання науково обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення існуючої форми державного правління в Україні.

6.3. Розроблення рекомендацій щодо підвищення результативності законодавчого процесу, поліпшення якості законів, усунення існуючих законодавчих колізій, забезпечення стабільності законодавства, поліпшення здійснення контрольно-наглядової діяльності тощо.

У зв'язку з цим звернутися з пропозицією до владних структур про надання Академії правових наук України статусу державного наукового експертного закладу щодо наукової експертизи проектів законів та інших найважливіших нормативно-правових актів, державних рішень і програм з питань формування та напрямків розвитку національної правової системи.

6.4. Дослідження права як певного різновиду форми і засобу організації функціонування соціуму, що набуває рис основного способу розв'язання соціальних конфліктів, досягнення миру та злагоди в суспільстві.

6.5. З'ясування природи юридичних прецедентів і можливостей їх застосування в правовій системі України.

7. Потребує належної уваги відносно новий вагомий напрямок загальнотеоретичної юриспруденції — порівняльне правознавство, яке поступово стає необхідним елементом всебічного дослідження проблематики будь-якої юридичної дисципліни, обов'язковим критерієм її обґрунтованості і належної якості. Дослідження різних правових систем необхідно будувати на широкому застосуванні системного підходу і тих процедур і методів, які його обслуговують, зокрема структурного, функціонального тощо.

8. При проведенні наукових досліджень проблем держави і права, політичної і правової систем, наукового забезпечення правотворення та правозастосування необхідні такі заходи:

8.1. Більш широке використання методологічного потенціалу Конституції України, спрямування наукових розробок на дослідження проблеми реалізації проголошених у ній ідей та принципів у суспільні відносини.

8.2. Врахування у правових дослідженнях міжнародного курсу України, спрямованого на всебічну інтеграцію до Європейського Союзу, розвиток нових порівняльно-правових досліджень на рівні як загальних питань права, так і окремих галузей та інститутів права.

8.3. Підвищення уваги щодо питань правового забезпечення політичної реформи в Україні, зокрема зміни форми правління, принципів формування коаліційного уряду, підвищення ролі політичних партій, розробки правових засад зміни виборчої системи у напрямку запровадження пропорційної виборчої системи.

9. З огляду на те, що подальший процес фундаменталізації правової науки неможливий без розвитку філософії права як світоглядного концептуально-методологічного підґрунтя правознавства, всіляко підтримувати і розгортати філософсько-правові дослідження, які мають бути спрямовані на аналіз аспектів проблеми співвідношення права і людини, держави і права, права і влади в умовах перехідного суспільства.

10. Академії правових наук України, Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України, юридичним вищим навчальним закладам та юридичним факультетам:

10.1. Звернути увагу науковців на проблеми, які розглядалися на цій конференції з метою активізації досліджень у сфері методології юридичної науки.

10.2. Орієнтувати докторантів, аспірантів та здобувачів на використання сучасної методологічної бази при проведенні наукових досліджень.

10.3. Спрямовувати зусилля професорсько-викладацького складу на розв'язання актуальних для України завдань розвитку правової, економічної та політичної систем.

10.4. Організовувати у наукових установах та вищих навчальних закладах методологічні семінари та конференції для обговорення сучасних проблем методології правознавства.

У сфері методологічних проблем державно-правових досліджень

11. Конституційне, адміністративне і міжнародне право — науки, покликані аналізувати широкий спектр суспільних явищ, пов'язаних з розвитком суспільних відносин, які регулюються даними галузями права. Розвиток цих наук здійснюється за такими напрямками:

— прогнозування наукових процесів та явищ з урахуванням економічних, соціальних, політичних, організаційних, морально-психологічних та інших реалій; стану правового регулювання; інформаційного забезпечення та відображення напрацювань юридичної науки відповідно до сучасних інформаційно-технологічних і технічних вимог та можливостей (нові засоби комунікації, напрямки закріплення та поширення правової, наукової і навчальної літератури та ін.), що в свою чергу вимагає легалізації електронних та інших нових носіїв інформації, систематизації та кодифікації чинного законодавства; поступова (за вирішенням основних проблем) деталізація завдань правової науки, їх прив'язка до потреб практики, практична реалізація;

— чітке окреслення наукових проблем та завдань; більш ґрунтовне визначення сфери суспільних відносин, що охоплюються предметом тієї чи іншої галузі законодавства державно-правового циклу; врахування галузевими науками методологічних підходів, напрацьованих на загальнофілософському, загальнонауковому рівнях; комплексний підхід до аналізу актуальних наукових проблем, що знаходяться на стику різних галузей суспільствознавства (політологія, соціологія, соціальна психологія, теорія держави і права).

12. З метою аналізу та розв'язання методологічних проблем правознавства доцільно започаткувати випуск щорічного Всеукраїнського збірника наукових праць з проблем порівняльного права.

13. Концептуально актуальні проблеми державно-правової науки і науки міжнародного права на найближчий період такі:

13.1. У науці конституційного права:

— зосередження головної уваги на подальшому вдосконаленні та розвитку понятійного апарату цієї науки;

— застосування різноманітних методів наукового пізнання із забезпеченням при цьому їх оптимального поєднання;

— оновлення методологічних підходів, головною метою якого має стати наукове обґрунтування і забезпечення реалізації фундаментального конституційного принципу, згідно з яким людина визнається найвищою соціальною цінністю;

– з огляду на прагнення України інтегруватися до європейського правового простору більш широке використання можливостей порівняльно-правового методу наукових досліджень;

– урахування наукових розробок минулих десятиліть, вітчизняного державознавства, забезпечення оптимального використання вітчизняного досвіду державотворення;

– орієнтування наукових досліджень на сучасні методологічні досягнення, в основу яких покласти і такі філософсько-наукові напрямки, як антропологія, герменевтика, феноменологія, аксіологія тощо;

– більш широке використання категоріально-понятійного апарату і результатів досліджень інших наук, передусім філософії, політології, соціології, антропології, етнології, теорії держави і права, історії держави і права тощо;

– розгляд процесів, що відбуваються у суспільстві і державі, всебічно, з урахуванням численних чинників (політичних, економічних, соціальних, духовно-культурних, національно-етнічних тощо), які прямо або опосередковано впливають на суспільні відносини, врегульовані конституційно-правовими нормами та обумовлюють їх усталений розвиток;

– недопущення однобічного, кон'юнктурного акцентування уваги на одних аспектах державно-правових явищ та нехтування іншими, більш активне врахування можливості системного методу дослідження;

– забезпечення неупередженості наукових досліджень та їх тісного зв'язку з потребами політичної та державно-правової практики;

– спрямування зусиль науковців на розроблення критеріїв ефективності законотворчості та процесу правотворення в цілому, а також визначення шляхів їх подальшого вдосконалення.

13.2. У науці державного будівництва та місцевого самоврядування:

– розроблення розгорнутої програми державного будівництва, спрямованої на вдосконалення територіальної, правової та матеріально-фінансової основ діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, правових основ реформування регіональної влади, в якій визначити пріоритетні напрямки правового регулювання державної регіональної політики, подальшої децентралізації державної влади за рахунок посилення ролі органів місцевого самоврядування;

– наукове обґрунтування шляхів удосконалення чинної системи та структури органів місцевого самоврядування, форм та методів їх діяльності;

– створення цілісної системи нормативно-правових актів щодо здійснення структурних перетворень, стабільного і ефективного виборчого законодавства до органів місцевого самоврядування;

– наукова розробка вдосконалення системи адміністративно-територіального устрою, створення умов для ефективного функціонування системи місцевого самоврядування;

– обґрунтування шляхів удосконалення правового регулювання інституту служби в органах місцевого самоврядування, розв'язання проблем підвищення ефективності національної та регіональної систем підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації фахівців для органів державної влади та місцевого самоврядування;

– аналіз проблеми вдосконалення правового статусу територіальної громади.

13.3. В адміністративно-правовій науці:

– пошук напрямів забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина за допомогою адміністративно-правових норм і механізмів, посилення відповідальності держави за виконання Конституції та законів України;

– аналіз проблем, пов'язаних з визначенням предмета адміністративно-го права і методу адміністративно-правового регулювання в умовах становлення ринкових відносин, зміни функцій органів державного управління, форм та методів їх здійснення, введенням адміністративного судочинства та вирішенням управлінських справ на основі адміністративних договорів;

– спрямування наукових розробок, пов'язаних з вирішенням теоретико-методологічних проблем адміністративного права, на практичну реалізацію адміністративної реформи в Україні;

– системний аналіз чинників, що впливають на розвиток системи державного управління, можливостей адміністративно-правових механізмів забезпечення прав і законних інтересів суб'єктів адміністративних відносин;

– наукове обґрунтування шляхів удосконалення системи виконавчої влади, структури її органів, розробка стратегії, принципів, напрямків і предметних завдань у сфері державного управління, проблем підвищення ефективності діяльності апарату державного управління (державної служби), розв'язання методологічних проблем щодо реалізації стратегії реформування державної служби в цілому;

– наукове визначення функцій, форм і методів державного управління, пошук нових ефективних засобів управлінської діяльності в умовах становлення ринкових відносин, обґрунтування можливих шляхів удосконалення управління на регіональному і місцевому рівнях, взаємодії місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування, законодавчого врегулювання цих відносин;

– обґрунтування напрямків систематизації адміністративного права, в тому числі його кодифікації, системи суб'єктів адміністративного права та їх компетенції, системи контрольних і наглядових органів, їх повноважень, адміністративно-процесуального права, регіонального управління та ін.;

– наукове обґрунтування системи адміністративної юстиції, діяльності адміністративних судів, аналіз специфіки адміністративного судочинства, надання рекомендацій законодавцю щодо врегулювання механізму його здійснення, забезпечення доступності різних суб'єктів до адміністративного судочинства, розроблення законопроектів з цих проблем;

– опрацювання наукових підходів щодо розроблення проектів законів, інших нормативно-правових актів, концепцій, програм по вдосконаленню державного управління, підвищення в цьому ролі адміністративно-правової науки.

13.4. У науці міжнародного права:

– більш чітке визначення внутрішньої системи науки міжнародного права, зокрема поділу на міжнародне публічне право і міжнародне приватне право, загальну та особливу частини, відокремлення теорії, історії, методології та інших галузей міжнародно-правової науки;

– дослідження можливості застосування в методології науки міжнародного права методологічних напрацювань загальної теорії права, філософії права, в цілому суспільних наук (зокрема енергетики);

– продовження дискусії щодо виникнення і розвитку міжнародного права та його науки, періодизації історії міжнародного права;

– поглиблення фундаментальних досліджень щодо кола суб'єктів міжнародного права, зокрема, визнання міжнародної правосуб'єктності людини як передумови її міжнародно-правового статусу і міжнародно-правового забезпечення прав і основних свобод, у тому числі в міжнародних судових органах;

– акцентування уваги науковців на проблемі імплементації міжнародно-правових зобов'язань України у своє внутрішнє право, безпосереднього застосування норм міжнародного права у внутрішньому правопорядку нашої держави, взаємодії вітчизняної судової та в цілому правоохоронної системи з міжнародними судовими органами і міжнародними міжурядовими організаціями по боротьбі з організованою злочинністю, зокрема актуалізація розробки специфічного об'єкта досліджень — європейського права — та гармонізація з ним внутрішнього права України;

– спрямування зусиль фахівців з міжнародного права на наукове обґрунтування забезпечення захисту суверенітету України.

У сфері методологічних проблем цивільно-правових досліджень

14. Визнання об'єктивного характеру поділу права на приватне і публічне не тільки зумовлює необхідність реформування існуючої системи права України, а й актуалізує такі загальні проблеми цивільного права, як його власна систематика, механізм правового регулювання суспільних відносин у сфері приватного права; співвідношення імперативного (зовнішнього) регулювання з саморегулюванням у договірній сфері; місце людини (фізичної особи) у системі цивільно-правового регулювання; правосуб'єктність і організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права; місце і роль цінних паперів у механізмі цивільно-правового регулювання; корпоративне управління; цивільно-правова відповідальність за порушення прав і інтересів осіб.

15. При цьому слід виходити з того, що положення, закріплені у розділі I нового Цивільного кодексу України, є такими, що поширюються на всі цивільні відносини, тобто на особисті немайнові та майнові відносини, засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності учасників.

16. У сфері речевого права зусилля фахівців повинні бути зосереджені на проблемах права власності юридичних осіб приватного права, спільної власності, володіння та інших речевих правах, їх здійснення і захисту.

17. Потребують ретельного дослідження проблеми права інтелектуальної власності.

18. У сфері зобов'язального права найактуальнішою є проблема розробки сучасного загального вчення про зобов'язання і договори. Це вимагає ретельного аналізу договору як найважливішого правового засобу сфери

приватного права, обґрунтування меж дії принципу свободи договору, вирішення питання про співвідношення закону і договору у цій сфері, розробки блоку питань щодо виконання зобов'язань та цивільно-правової відповідальності за їх порушення.

19. У зв'язку з прийняттям нового Цивільного кодексу України особливу увагу у цій сфері слід також приділити дослідженню таких окремих видів зобов'язань, як рента, управління майном, комерційна концесія, аналізу позадоговірних зобов'язань та визначенню їх місця у системі цивільного права.

На особливу увагу заслуговують також проблеми колізійного права та повернення до корпусу нового ЦК України Книги «Міжнародне приватне право».

21. У зв'язку з прийняттям нового Сімейного кодексу України в галузі сімейного права виникають теоретичні питання узгодження норм сімейного та цивільного права і практики їх застосування. Особлива увага має бути приділена науковому аналізу новел сімейного законодавства, які стосуються особистих немайнових прав подружжя, аліментних відносин членів сім'ї, захисту прав неповнолітніх.

22. У галузі цивільно-процесуального права з урахуванням кодифікаційного процесу, що триває зараз, детального аналізу потребують проблеми наступництва та системи його принципів, обґрунтування необхідності поновлення колегіальності у розгляді справ у судах першої інстанції та запровадження інституту офіційного процесуального представництва.

23. У галузі екологічного права особливої уваги потребують дослідження питань, пов'язаних із забезпеченням екологічної безпеки, реалізацією прав і додержанням обов'язків суб'єктами екологічних відносин, підтриманням екологічної рівноваги та гармонійною взаємодією людини і суспільства з довкіллям.

У сфері методологічних проблем кримінально-правових досліджень

24. Зусилля науковців у галузі кримінального права спрямовувати на дослідження норм нового КК України, практики його застосування з метою виявлення їх досконалості, відповідності Конституції України та міжнародним стандартам, на глибоко виважені і науково обґрунтовані кримінологічні прогнози та комплексне застосування різних видів методів як загальнофілософського, так і спеціальних галузевих рівнів. При проведенні правових досліджень уникати абсолютизації будь-яких методологічних підходів, зокрема механістичного методу пізнання.

24.1. Дослідження проблем кримінального права здійснювати з використанням діалектичного методу пізнання, крізь призму філософських категорій «явище і сутність», «зміст і форма», «структура і елементи», «окреме і загальне», «ціле і частка», що дозволяє виявити наявні недоліки понять конкретних видів злочинів і сформулювати пропозиції щодо вдосконалення окремих норм чинного КК. Питання криміналізації чи декриміналізації суспільно небезпечних діянь, їх пеналізації чи депеналізації вирішувати виходячи із зв'язку цих процесів з соціальними змінами, сутністю сучасних суспільних відносин, співвідношення кримінального права з іншими галу-

зями права. При цьому необхідно виходити із належності його до публічного права як частини охоронюваної підсистеми в національній системі права України, якій притаманний імперативний метод регулювання суспільних відносин.

24.2. Досліджувати питання про соціальну обумовленість законодавства про кримінальну відповідальність, визначати її чинники, уникати недооцінки системно-соціологічного аналізу, який дає можливість виявити, які відносини необхідно поставити під охорону законодавства про кримінальну відповідальність, визначити соціальну цінність одних норм та необхідність декриміналізації діянь, передбачених в інших нормах.

24.3. Значну увагу в наукових дослідженнях приділяти використанню методів функціонального і системно-структурного аналізу, за допомогою яких розкривати закономірності побудови системи КК України 2001 р., взаємозв'язок його Загальної і Особливої частин та норм, що надасть можливість виявити прогалини і суперечності. Глибоко аналізувати ознаки конкретних складів злочинів, встановлювати їх відповідність нормам Загальної частини КК, виявляти проблеми розмежування суміжних злочинів, а також відмежування їх від адміністративно-правових, цивільно-правових та інших правопорушень.

24.4. Широко використовувати логіко-догматичний метод, який сприяє аналізу норм чинного КК з точки зору додержання правил законодавчої техніки конструювання диспозицій і санкцій цих норм, встановленню відповідності побудови кримінально-правових норм загальним законам і правилам формальної логіки.

24.5. Вважати за необхідне використання історико-порівняльного та порівняльно-правового (компаративістського) методів дослідження як таких, що дають можливість показати генезу проблем кримінальної відповідальності, наступність норм кримінального права, їх обумовленість закономірностями соціального розвитку, виявити тенденції розвитку законодавства та шляхи його вдосконалення. Досліджувати проблеми відповідності норм КК України нормам міжнародного законодавства, їх імплементації в національне законодавство, особливо щодо міжнародних стандартів у галузі прав людини і верховенства загальнолюдських цінностей. Глибоко і виважено аналізувати кримінальне законодавство зарубіжних країн. У зв'язку з обранням Україною курсу на європейську інтеграцію зазначені методи набувають все більшої актуальності, оскільки надають можливість визначити перспективи та стратегічні напрямки розвитку правової системи України під впливом європейського кримінального права, зокрема права Європейського Союзу та Ради Європи.

25. Розвиток кримінологічної науки не тільки має ґрунтуватися на концептуальних засадах розвитку вітчизняної юридичної науки, а й відповідати сучасним світоглядним і науково-теоретичним уявленням і моделям щодо демократичної трансформації українського суспільства в усіх його сферах, зокрема економіки, держави, права, політики, правопорядку та правоохорони.

25.1. Наукові розробки в галузі кримінології мають базуватися на концептуальній прогресивній ідеї, а саме: гуманітарний розвиток України мож-

ливий лише за умов формування громадянського суспільства, де людина дійсно є найвищою соціальною цінністю.

25.2. Методологія кримінологічної науки як одна з окремих (галузевих) методологій передбачає добір із загальнометодологічного матеріалу відповідних відправних і достатніх вихідних положень і застосування їх у процесі вивчення свого предмета і пошуку нових знань про нього, а саме: врахування філософсько-діалектичних законів і категорій, основних логічних принципів і прийомів, а також надбань теорії пізнання. З огляду на це, кримінологічні дослідження мають здійснюватися з використанням статистичних, конкретно-соціологічних, психологічних і математичних методів. При проведенні досліджень вивчати і враховувати надбання та досвід світової кримінології різних вітчизняних і зарубіжних шкіл і теорій.

25.3. Головним напрямком розвитку кримінології вважати дослідження проблем детермінації злочинності і окремих злочинів, вивчення особи злочинців, а також розробку заходів щодо попередження злочинності.

В умовах реформування системи національного права одним з найдійовіших засобів протидії злочинності вважати кримінологічний моніторинг законодавства, у зв'язку з чим необхідно забезпечити кримінологічну експертизу законодавчих та інших нормативних актів.

25.4. При визнанні визначальної ролі соціально-економічних детермінант злочинної поведінки враховувати дослідницькі можливості та останні досягнення природничих і соціальних наук про людину для вивчення психологічних, психофізіологічних детермінант, генетичних, психічних, інших індивідуальних особливостей особи злочинця, визначення їх справжнього впливу з метою розробки відповідних лікувально-профілактичних та інших рекомендацій з корекції поведінки.

25.5. В галузі кримінально-виконавчого права при проведенні досліджень ширше застосовувати формально-юридичний, порівняльно-правовий, логіко-семантичний та соціологічний методи.

26. Втілюючи концепцію гуманістичного права (сучасну модифікацію природничого права), яка виходить з примату права над державою, визнання людини, її честі і гідності найвищою соціальною цінністю, у сфері кримінального судочинства:

- здійснити кореляцію типу вітчизняного кримінального процесу;
- виявити і сформулювати систему процесуальних принципів, які б визначали природу і зміст нового типу судочинства, спрямованого на забезпечення прав і свобод людини, і гарантували обмеженість впливу держави на їх обсяг і ступінь реалізації;
- визнати публічно-повозну сутність кримінального судочинства найбільш адекватною правовій дійсності, що формується в умовах розбудови соціальної, правової держави. Спрямувати наукові дослідження на теоретичну розробку механізмів функціонування такої конструкції кримінального процесу;
- сформулювати гносеологічні та гуманістичні критерії використання результатів пізнання, одержаних на досудових та судових стадіях кримінального процесу, як підстав прийняття судових рішень.

27. При дослідженні проблем організації та функціонування судової влади виходити з розуміння того, що судова влада як одна з гілок єдиної державної влади є публічною політичною владою, призначенням якої є врегулювання спірних відносин шляхом здійснення правосуддя і судового контролю з метою запровадження стабільності та порядку в суспільстві. Призначенням судової влади вважати формування такого складового елементу правової системи, як правозаконність.

27.1. Нові підходи до праворозуміння і призначення суду в правовій державі вимагають:

– переглянути усталений, але такий, що не відповідає новій парадигмі, зміст такого визначального юридичного поняття, як правосуддя;

– з'ясувати зміст і характер істини, що має бути досягнута в результаті здійснення правосуддя.

28. Основою розвитку криміналістики є знання її методологічних основ, які складають принципи і категорії діалектичної логіки. Вони є тим інструментом, який впливає на розвиток усєї криміналістичної теорії, визначає її зміст, структуру, природу. На їх підставі розвиток криміналістики має здійснюватися за такими напрямками:

– вдосконалення загальної теорії криміналістики, формування окремих криміналістичних теорій та вчень;

– дослідження спеціальних методів криміналістики, їх класифікація та систематизація;

– розробка методів практичної діяльності, які базуються на використанні знань природничих та технічних наук, що дозволить підвищити ефективність досудового і судового слідства;

– вдосконалення експертної практики;

– вдосконалення криміналістичної методики, широке використання методів прогнозування ситуації та ефективних способів виявлення доказової інформації.

Матеріали підготували:

М. Панов, професор, академік АПРН України,

О. Петришин, професор, член-кореспондент АПРН України

Міжнародний науково-практичний семінар «Проблеми відповідальності за злочини проти громадської безпеки за новим Кримінальним кодексом України»

Злочини проти громадської безпеки — це тяжкі злочини, які у своїй більшості набули рис транснаціонального характеру і ставлять під загрозу не тільки національну, а й міжнародну стабільність. Вони посягають не на окрему людину та її особисті блага, а спрямовані на заподіяння шкоди су-